

با زمزمه هزار داستان
به اهتمام سید جواد حسینی
نشر نی

اثر حاضر، تلاش هشت ساله‌ای است برای ارائه شناختی مستندتر از زندگی، آثار و آراء اقبال آذر و تلقی معاصران او از هنر وی. فصل اول کتاب به تفصیل از زندگی و فعالیت‌های هنری اقبال سخن می‌گوید، که به حق می‌توان او را سلطان موسیقی ایران نامید؛ نابغه‌ای که در سال ۱۲۹۰ هجری قمری در روستای الوند در نزدیکی قزوین متولد شد. وی فعالیت‌های هنری‌اش را با تعزیه‌خوانی شروع و در دوازده‌سالگی شاگرد حاج ملاکریم جناب شد و ردیف‌های موسیقی ایرانی را نزد او فرا گرفت.

اقبال آذر در سال ۱۲۹۳ شمسی، همراه با جمعی از هنرمندان آن روزگار برای اجرای کنسرت و ضبط صفحه‌ی موسیقی به تفریس سفر کرد. با اشغال آذربایجان به دست نیروهای بیگانه در سال ۱۳۲۰ شمسی، هنر خود را در خدمت دفاع از حریم ایران نهاد و پس از عمری کوشش در راه حفظ حریم هنر اصیل موسیقی ایران، سرانجام در تاریخ سوم اسفند ۱۳۴۹ چشم از جهان فرو بست.

زندگی‌نامه‌ی اقبال آذر، اهمیت شناخت و آثار هنری او، گفت‌وگوهای اقبال آذر، همکاری هنری اقبال آذر، اقبال آذر در آیین‌های شعر شهریار، آگهی‌های کنسرت‌های اقبال آذر، چند تصویر از برجسب صفحات آواز استاد اقبال آذر، اسنادی درباره زندگی اقبال آذر و اقبال آذر به روایت تصویر مباحث کتاب حاضر را تشکیل داده‌اند.

در طی تاریخ هنر، دو گروه از هنرمندان وجود داشته و دارند، گروهی که قانونگذار نیستند یعنی آنانی که نقطه عطفی در زمینه هنری خود ندارند، و گروهی که استعداد‌های استثنایی یا نوابغ هنر به شمار می‌روند و ظهور آنها در طول تاریخ تنها یک بار اتفاق می‌افتد. اقبال آذر گروه دوم به شمار می‌رود کسی که از طرف صاحب‌نظران بی‌غرض، سلطان موسیقی ایران در روزگار خودش لقب گرفت. بی‌تردید اقبال آذر سرآمد خوانندگان قرن ما به شمار می‌رود؛ شناخت او و آثارش، عظمت موسیقی کهن ایران را نشان می‌دهد. او علاوه بر صدایی بی‌نظیر، روایتی سنجیده از ردیف آوازی را برای ما به یادگار گذاشت که تدوین ردیف او می‌تواند به عنوان یک مرجع ارزشمند به رشد و کمال آواز ایرانی کمک کند و بر اعتبار آن بیفزاید. امتیاز ردیف آوازی اقبال آذر بر سایر ردیف‌ها، در دانش بالایی او از موسیقی، تسلط کامل به ردیف آوازی و قدرت اجرایی بالا (از نظر صدا) و وجود ویژگی‌های بارز آواز ایرانی است.

بدیهی است متخصصین موسیقی ایرانی قادرند یا بررسی ردیف‌های پراکنده‌ی موجود (اعم از ردیف سازی و آوازی) و گردآوری نظرات مثبت، ردیف منسجم و کارآمدی را برای آواز ایران تدوین نمایند.

آثار اقبال در قرن اخیر مورد توجه خوانندگانی چون قمرالملوک وزیری، سیدعلی اصغر کردستانی، رضا قلی میرزا ظلی، اسماعیل ادیب خوانساری، حسین قوامی، محمدرضا شجریان و خوانندگان دیگر بوده است. شهرت اقبال در منطقه قفقاز به ویژه در جمهوری آذربایجان نیز شناخته شده است و امروزه آثار اقبال آذر الگوی اصلی خوانندگان جمهوری آذربایجان است. اقبال در یکی از گفت‌وگوهایش، در مورد خوانندگان فعلی می‌گوید:

«والله، خانم‌های خواننده‌ی فعلی تصنیف را خوب می‌خوانند... در آواز ایرانی هیچ کدام را نمی‌پسندم. در زمینه تصنیف، دلکش خوب است، مرضیه خوب است... مردهای آواز خوان فعلی بد نمی‌خوانند. آواز همه‌شان خوب است... آواز خوب دارند، تحریر خوب دارند. صدای ایرانی، برای ما ایرانی‌ها حالی دیگر دارد. من شخصاً آواز خارجی را نمی‌پسندم. یک وقت، یک پروفیسور آمریکایی به ایران آمده بود، من برایش آواز ایرانی خواندم...»

گریه کرد... روز بعد با کنسول به دیدار من در خانه‌ام آمد... باز خواندم، باز گریه کرد. آن وقت گفت: در خارج همه ادبیات شما را ترجمه کرده‌اند، همه آثار سعدی، حافظ، و خواجه را مورد استفاده قرار داده‌اند. آخر چرا آوازخوان‌های شما از این منابع ذی‌قیمت استفاده نمی‌کنند! چرا اشعار خودشان را نمی‌خوانند؟ بله، جوانان ما باید از همین منابع ارزنده ایرانی بهره‌برداری کنند، من تا به حال یک قران از طریق آواز از کسی نگرفته‌ام، ولی حاضریم موسیقی ایرانی را به آوازخوان‌های خردمان یاد بدهم، اگر می‌خواهند یاد بگیرند... حاضریم. از من نگهداری کنند من به آنها عشق می‌دهم.»